
Пројојереј Радомир В. Појовић

ЦРКВЕНЕ ПРИЛИКЕ
У ДОБА ЦАРА ЈУСТИНИЈАНА ПРВОГ (527-565)
(Поводом 1550. годишњице
Петог васељенског сабора, 553-2003)

Личност цара Јустинијана Првог¹ (+565) је по много чему обележила 6. век, тако да је већ одавно постало у науци уобичајено да се говори о Јустинијановој епохи. Са тачке гледишта историје универзалног хришћанства чини ми се, и поред неких покушаја, није довољно осветљена историја црквених прилика и догађаја којима је веома богат шести век, а који су директно везани за самога цара и његову свестрану личност. За хришћанску Цркву Јустинијан Први јесте светитељ, заједно са његовом супругом царицом Теодором. Празнују се 14. новембра (по такозваном „старом“ црквеном календару – Спомен светог Јустинијана I, цара византијског. Спомен свете Теодоре царице).² Од најважнијих догађаја везаних за Цркву из тог доба јесте свакако одржавање Петог васељенског сабора (553) у Цариграду.³ Учешће цара у припреми као и раду самог сабора није било само у предањском духу да цар, на предлог Цркве, сабор сазове и стара се о њему, као и да омогући спровођење у живот донетих саборских одлука, посебно када су у питању били јеретици или пак расколничке групе које су биле предмет разматрања, не само Цркве већ и саме државе, чији су они поданици били. Цар Јустинијан је и по образовању а и по призиву био добар теолог, што није тешко закључити ако се размотре нека његова писана дела, укључујући и

¹ Личност и дело цара Јустинијана у историјској науци добро је процењено. Једна од најбољих студија о њему је, Ch. Diehl, *Justinien et la civilisation byzantine*, Paris 1901.

² Архимандрит Јустин Поповић, *Жићија свећих за новембар*, Београд 1998, 420 – 422; Спомен светог Јустинијана I, цара византијског. Спомен свете Теодоре царице, *Исјо*, 432.

³ О Петом васељенском сабору на српском језику нема много литературе: А. Колесников, *Исјорија петог васељенског сабора*, Весник Српске цркве 4 – 5 (1930) 258 – 268. Р. Поповић, *Васељенски сабори – одабрана докуменџа*, Београд 2002, 103 – 111. А. В. Карташов, *Васељенски сабори*, том 2, прев са руског М. Лалић, Београд 1995.

богату и веома садржајну цареву преписку коју је водио са епископима, монасима и другим угледним црквеним и државним личностима. Царево учешће није било само формалне већ и суштинске природе.

Шести век у историји хришћанства, као што је познато, није био суочен са појавом неких нових јереси и раскола који су изнутра разарали Цркву.⁴ Углавном на сцени су били добро познати, око једне стотине година стари спорови везани за монофизитску јерес и за несторијанство, јереси које се датирају у прву половину, прошлог, петог века. Поменутих два јересима већ су се бавила два васељенска црквена сабора, у Ефесу 431.⁵ (Трећи васељенски сабор) и у Халкидону (Четврти васељенски сабор, 451. године).⁶ Сабори су у већ познатом маниру осудили јереси и јеретике, формулисали спорно догматско и црквено учење, али тиме питање поменутих јереси у Цркви, а самим тим и у источно-ромејској држави, нису били потпуно скинути са дневног реда. Напротив, после поменутих сабора чак се може говорити о њиховом распламсавању и ширењу, поготово ван граница источно-ромејског царства, у крајевима где није допирала царска државна власт и њена званична верска политика која је вођена из Константинопоља. Цар Јустинијан је наследио те спорове. Према њима, као цар, никако није могао бити равнодушан и није их могао оставити по страни, јер су, између осталог, дубоко задирали у област његове државне политике. Као велики обновитељ старе моћи Римског царства, али сада строго у хришћанском духу и као изузетан хришћански владар, настојао је свим силама да одржи политичку и духовну кохезију Царства⁷ које је обухватало различите народе,

⁴ Одличан преглед црквених збивања видети, L. Duchesne, *L'Eglise au VIe siècle*, Paris 1925.

⁵ Трећи васељенски сабор био је у Ефесу у Малој Азији 431. године и бавио се несторијевом јересу која је погрешно учила о Богочовеку Христу оваплоћеном и очовеченом. Наиме, Несторије је порицао истинско оваплоћење и сапостојање две природе у једној личности Христовој, говорио је о некој врсти здруживања Бога и човека у Христу, зато је Дјеву Марију називао човекородица или Христородица. О Несторијевом учењу видети: Р. Поповић, *Васељенски сабори – одабрана докуменџа*, 41, 44 – 48, 58 – 60.

⁶ Четврти васељенски сабор одржан је у Халкидону код Цариграда 451. године, разматрао је проблем монофизитске јереси и донео познати Халкидонски орос вере у коме је прецизно изложена христологија, односно начин сапостојања две природе у једној богочовечанској Христовој личности; оне постоје несливено, неизменљиво, неразделиво и неразлучно. У постсаборском периоду догодио се у Цркви први велики, нажалост трајни раскол који опстаје до данас, јер постоје монофизитске или дохалкидонске цркве: Коптска, Етиопска, Сиријско-јаковитска, Јерменска и Малабарска. Основне податке видети, Р. Поповић, исто, стр. 77 – 101, Ј. Мајендорф, *Христос у источно-хришћанској мисли*, прев. са енглеског Б. Лубардић, Манастир Хиландар 1994. исти, *Империјално јединство и хришћанске деобе*, прев. са енглеског Ј. Олбина, Крагујевац 1997.

⁷ Цар се посебно старао о Цркви и православној вери, а потискивао је многобоштво, сујевеље, јереси и расколе. Старање о вери примећује се и у цареву огромној законодавној делатности, посебно у његовим познатим Новелама (Новим законима) којима уређује и црквени живот: епископе и епископије, манастире и манастирски живот. О томе Ф. Гранић, *Правни положај и организација ѓрчких манастира по Јустинијановом ѓраву*, Богословље 3 (1928)181 – 196: 269 – 278; *Истио* у, Богословље за 1998, прир. Р. Поповић, 133 – 151.

културе, па и веровања. Духовни мир и стабилност није било лако ни стећи нити одржавати. Понекад је то било теже од политичког мира и стабилности.

Посебан проблем у том погледу задавали су цару монофизити, који су, особито на Истоку били тако бројни и јаки да им се он није могао директно супротставити, већ је био принуђен да са њима води дуге преговоре не би ли их одобровољио да приђу Цркви. Преговори са монофизитима или дохалкидонцима, додуше вођени су и од стране Јустинијанових претходника какви су били цареви Зенон и Анастасије, али они нису донели скоро никакве резултате. На Истоку су се управо у шестом веку стабилизовале монофизитске националне цркве: Копти и Етиопљани у Египту и Африци, Сиријци, Јермени и други, цркве које као такве постоје све до данас под називом старе источне патријаршије. Сем тога, теолошке расправе у Јустинијаново доба биле су тако темељне и широко засноване да су оне актуализовале и нека друга спорна теолошка мишљења, до тада помало заборављена, као што су оригенизам (спорно учење Оригена, из трећег века) и питање, у патристици добро познатих списа Дионисија Ареопагита. Овде се, наравно, нећемо бавити свим овим веома сложеним и комплексним проблемима, већ само царевим учешћем везаним за монофизитски спор у контексту Петог васељенског сабора (553. године).

Треба рећи да је царева припадност православној хришћанској вери добрим делом утицала да он постане цар 527. године. Као такав он је свим силама настојао да и сви поданици, колико је то могуће, буду исто. Јустинијан је све време своје дуге владавине отворено подржавао православце, потискивао је мерама државне администрације све што није било православно или што је било иноверно. Подржавао је, исто тако, и хришћанске мисије међу многобожцима, још некрштеним народима и племенима којих је било у средишњим деловима Мале Азије, Балканског полуострва. Хришћанска мисија у доба Јустинијана ишла је такође и међу варварска племена која су се дуже или краће, у својој сеоби, задржавала на самим границама РOMEЈСКОГ царства. Цар Јустинијан је захваљујући и овој делатности заслужан да понесе хришћански епитет равноапостолни. У свему томе имао је велику подршку и своје супруге, рано преминуле царице Теодоре (+548. године), за коју се с правом сматра да је чак била у извесној мери наклоњена монофизитима.

Како је већ напред речено, монофизити су у Царству били тако бројни и јаки да је цар са њима водио преговоре. У престоници је одржан 532. године познати сусрет монофизитских и православних теолога, сусрет који није дао никакве конкретне резултате, али је показао да све није изгубљено за увек и да хитно треба поново претрести нека теолошка питања везана за бившег цариградског патријарха Несторија, осуђеног 431. године на сабору у Ефесу, као и питање неких теолога из истог доба, као што су епископ Теодорит из Кира у Киликији – Мала Азија, и епископ Теодор Мопсуестијски,

затим епископ Ива из Едесе и други. Сва ова побројана имена добро су позната у теолошким расправама петог века, према њима се Црква није изричито одредила, а свакако то је требало учинити ако се имају у виду, ако ништа друго, оно неки њихови списи и спорна учења која су потезали не само монофизити, већ и сами православци у Јустинијаново доба. Дошло се у добро познато стање у коме један крупан проблем повлачи са собом много других питања која су се морала решавати, у овом тренутку важна не само за Цркву и њено духовно јединство, него и за саму државу чију физичку целовитост није увек било лако сачувати и одржавати пред увек присутном опасношћу од силовитих напада варварских племена:⁸ Авара, Хуна, Херула, Гота и на Истоку и на Западу, Словена, Персијанаца, Вандала, Лангобарда, против којих је цар доста успешно ратовао и на Истоку и на Западу неколико деценија.

Педесетих година шестог века када су донекле утихнули ратови које је Јустинијан водио, цар је подстакнут од неких угледних теолога почео више да се бави теолошким питањима. Тако је око 543. године настао познати докуменат Три поглавља, у коме се покушава на православан начин да изађе у сусрет монофизитима и несторијанцима у Царству, али и шире, да се да одговор какав је став Цркве, до тада јасно не артикулисан по питању Несторијевих учитеља у вери какви су били епископи Теодорит Кирски, Теодор Мопсуестијски и Ива Едески, сва тројица из петог века, давно умрли, али чије је учење сада веома живо било присутно, наравно, као проблематично. Три поглавља дају сажето виђење управо ове три спорне личности и њиховог богословља. Да ли је сам цар аутор овог богословског документа, друго је питање, али је он био усвојен као званична одлука потоњег Васељенског сабора, петог (553), и наравно, као и све одлуке других Васељенских сабора ушле су у богату ризницу Предања православне Цркве којим се она, поред Светог Писма, руководи све до данас. Укратко се може рећи да Три поглавља изворно разматрају и претресају списе и уопште писана богословска дела тројице поменутих епископа са Истока, који су, или били лични пријатељи Несторија, или су га подржавали у јеку дискусија и расправа у којима је Црква јасно осудила као јеретике, у првом реду бившег цариградског патријарха Несторија, затим архимандрита Евтиха из Цариграда, Диоскора бившег архиепископа из Александрије и друге. Колико су ове осуде као и јасно формулисана догматска питања вере заживела и прихваћена у Цркви народа Божијег, тешко је рећи, али оно што јесте сигурно, то је да се после скоро једне стотине година Црква изнова морала, икономије духовне ради, поново вратити овим проблемима. То је познати метод Цркве, да нио чему одлуке не доноси брзо и исхитрено, већ то ради смирено, сталожено, темељно и дугорочно, имајући увек у виду своје вечно и васељенско послање у овом свету.

⁸ О стању у пределима северног Илирика видети, Љ. Максимовић, Северни Илирик у 6. веку, Зборник РВИ 19 (1980) 17 – 53.

Не улазећи у детаљнију и дубљу анализу, садржајну и догматску, *Три поглавља*,⁹ она на врло једноставан и јасан начин изричу став Цркве и суд о поменуте три црквене личности: бивши епископ у граду Мопсуестија, Теодор (+428), у овом документу, јасно је осуђен као јеретик. То није било тешко учинити с обзиром на чињенице да његови списи просто врве од јеретичких христолошких заблуда: Дјева Марија није Богородица, у Богочовеку Господу Христу две су личности, Бог Логос и Човек Исус, и тако даље. У пратећим документима наводе се читава цитата (наводи) из Теодорових списа. Касније је чак једна црквена делегација отпутовала у Мопсуестију и на лицу места се уверила да је Теодор већ одавно и у својој локалној Цркви осуђен као јеретик. Што се тиче Тодорита епископа Кирског, осуђени су само неки његови списи у којима је он јасно нападао Светог Кирила Александријског архиепископа (+444), особито такозване *Кирилове анатемизме*¹⁰ писане тридесетих година петог века против јеретика Несторија. По питању пак треће спорне личности, а то је епископ Ива из Едесе, осуђена је једна његова *Посланица*¹¹ писана непосредно после Трећег васељенског сабора у персијски град Ардашир, тамошњем епископу Марију, а у којој Светог Кирила сврстава међу јеретике.

Када је документ, назван *Три поглавља*, био објављен десетак година пре самог одржавања Петог васељенског сабора он је у Цркви, посебно на Западу, мање на Истоку, изазвао прилично оштре полемике, у смислу његовог оспоравања. Многи епископи, посебно на Западу оспоравали су пре свега начин на који је то учињено, а исто тако оспоравали су и његову садржину. Наиме, сматрали су да није добро, и није црквени начин да се посмртно суди људима који су давно умрли и који се налазе на праведном и непогрешивом Божијем суду. Они који то чине прозвани су „прогонитељи мртвих“. Упућене су и друге озбиљне критике које је цар Јустинијан помно узео у обзир особито пишући своје познато *Исјоведање вере*¹² против *Три поглавља* (око 551. године), затим своје *Писмо* или *Посланицу* коју је упутио цариградском патријарху Мини у којем посебно разматра спорна догматска учења познатог црквеног писца и учитеља из Александрије, Оригена (+253).¹³

Јустинијаново *Исјоведање вере* против *Три поглавља*, настало 551. године, које овде укратко анализирамо показује пре свега цареву

⁹ Текст *Три поглавља* из докумената Петог васељенског сабора видети: Манси IX, 368-388; српски превод, Р. Поповић, *Исјо*, 103-107.

¹⁰ Кирилови анатемизми, српски превод, Р. Поповић, *Исјо*, 56 – 58.

¹¹ Посланица Иве Едеског епископу Марију у Ардашир видети, Св. Димитрије Ростовски, *Седм сѣубова прѣмудросѣи. Исѣорија васељенских сабора*, прев. са руског М. М. Станковић, Београд 1998, 241 – 244; *Исјо* код, Р. Поповић, *Исјо*, 64 – 67.

¹² *Исјоведање вере цара Јустинијана прѣишв Три поглавља*, српски превод са грчког језика предат је у штампугу. Видети: ПГ 86, 993 – 1035.

¹³ Књига патријарху Мини против Оригена, ПГ 86, 945 – 993.

добру упућеност у проблематику, добро познавање православног црквеног учења и дела Светих Отаца Цркве. Исповедање почиње: „У име Бога и Оца, и Јединородног Његовог Сина Исуса Христа Господа нашег, и Духа Светог...“, дакле почиње исповедањем вере у хришћанског Бога као Свету Тројицу, које су учење јеретици најчешће и нападали и оспоравали. Даље, не случајно, следи царска титула: „... христољубиви самодржац кесар Јустинијан алемански, готски, франачки, германски, антски, алански, вандалски, африкански, ...“ Овде су набројани сви народи и племена које је Јустинијан победио: Алемани, Франци, Германи, Анти, Алани, Вандали, Готи,...

Цар се обраћа свој пуноћи католичанске православне Цркве као њен старатељ и чувар, а повод је, односно циљ, „да учинимо познатим кроз овај едикт *Исповедање љаве вере* која се проповеда у светој Божијој Цркви, да би они који исповедају православну веру чврсто је чували, а они који воле да се споре против ње, сазнају истину и настоје да се присаједине светој Божијој Цркви“. Цар, дакле има у виду двоструки циљ: 1. оне који су у вери – да их још више учврсти у њој, и 2. од вере отпале, да их, колико је могуће вери поврати.

Даље у *Исповедању* истиче се као кључно вера у Св. Тројицу, посебно у Господа Христа Божијег Сина, који се ради нас људи и нашег спасења очовечио (постао човек). Веру у Господа Христа Спаситеља нарушио је између осталих јеретик Несторије, коме је у *Исповедању* посвећено више простора, као и Несторијевим учитељима у вери, Теодориту Кирском (433 – 458) и Теодору Мопсуестијском (+428), као и самим монофизитима који су, додуше са супротних позиција такође јеретички учили о Господу Христу. Први су радикално делили природе у Христу, раздвајајући га погрешно на два Христа – Бога и човека, а други су сливали Његове две природе – Божанску и човечанску, и тако су завели, на веома лукав начин и у вери саблазнили многе добре и наивне побожне душе. То је био основни разлог што су од црквених Отаца осуђени, а исто су потврдили и Васељенски сабори Цркве. У *Исповедању вере* које предочава цар Јустинијан својим поданицима православним хришћанима, али и овим другим, посебно се позива на православно богословље Светог Кирила Александријског, чије учење је постало критеријум и мерило ортодоксије не само 431. године у Ефесу, већ и у Халкидону (451), а и за епоху цара Јустинијана, а то је остало до данас, макар што се тиче православних. Монофизити су, то се у *Исповедању* види, оспоравали сам број природа у Христу – Божанску и човечанску. Писац *Исповедања* износи догматске и логичке доказе којима показује да сам број није суштина: и људско биће се састоји из двога – душе и тела, па ипак кажемо један је човек, а не два (*Исповедање* 4 – 5). Ради ефикасности, избегавајући замршене догматске конфузије, у *Исповедању* се по логичном принципу, за и против (*pro et contra*), у тринаест тачака износе православни ставови и истовремено изриче анатема (проклетство) на оне који супротно верују. Посебно се у тачки тринаест опширније говори о спорној

Посланици епископа Иве Едеског.¹⁴ Ова *Посланица* је фактички и догматски заиста спорна, али су јеретици покушавали да, ради лажног мира у Цркви докажу њену православност и да Иву Едеског одбране. У *Посланици* се отворено каже да је Свети Кирило пао у Аполинаријево учење, „јер је као и он писао да је сам Бог Логос постао човек, тако да није било разлике између храма и Онога Који у њему обитава...“ Још каже да је Несторије „без суда и испитивања свргнут“ са патријарашке катедре у Цариграду, што, разуме се, није тачно. Затим хвали јеретика Теодора Мопсуестијског. Осим овога епископу Иви Едеском је стављано на душу да је јеретичке списе преводио на сиријски језик и тако допринео њиховом даљем ширењу што је увећавало саблазан у Цркви.

У *Исијоведању* се скреће пажња да су јеретици веома лукави, обично користе исте изразе и речи као и православци, „с тим што њихов правилан смисао објашњења подводе под своје безбожништво. Међутим, закључује се даље, „једни и исти изрази када се добро“ објасне и разумеју, чувају у себи побожност, а када се рђаво тумаче и произносе од јеретика, садрже безбожност“ (*Исијоведање*, 9).

Један од јеретичких аргумената за одбрану Писма Иве Едеског био је и тај да се то Писмо нашло међу документима сабора у Халкидону. То у ствари и није никакав доказ: Писмо се ту нашло не као православно већ као јеретичко ради његовог побијања. Слично су поступали и други црквени сабори: у саборска документа су уносили и неке јеретичке списе да би их лакше могли оспорити из прве руке. На саборима су, осим тога вођене различите дискусије по појединим питањима вере, али у коначним одлукама сабора од тих, често пута супротних дискусија, усвајано је само оно што је православно и о чему је већина одлучила (*Исијоведање*, 9). Јеретици су још били мишљења да је у реду, ако се осуди подвргну списи неког црквеног писца, а да наводно није у реду што сабори осуђују и саме ауторе тих јеретичких списа. Ово је нелогично тврђење и у *Исијоведању* се, свакако, оспорава. Даље се износи већ поменута тврдња да није добро посмртно осуђивати некога за јерес. У царевом *Исијоведању* се и ово оспорава и наводе се бројни примери из раније црквене историје из којих се јасно види да су јеретици итекако осуђивани од стране Цркве и после њихове смрти. Тако је Црква у старини поступила са јеретиком Аријем, Македонијем, са познатим гностицима: Василид, Валентин, Манес, Маркион и други. У новозаветним канонским светим списима осуђен је и посмртно бивши апостол и ученик Христов Јуда који га је издао. Даље се наводе и примери да је Црква, такође после смрти више пута истакнуте појединце и заслужне за веру проглашавала за светитеље и посмртно им указивала велике почести у знак признања пошто то, понекад није било могуће учинити за време њиховог живота (*Исијоведање*, 10). Исто тако у царевом *Исијоведању вере* против *Три поглавља* наводе се у историји Цркве добро познати примери

¹⁴ Видети напомену 11.

и случајеви да су неки јеретици, док су били православни уживали почести у Цркви, сачувана је преписка са њима у којима су и хваљени. Али, када су пали у јерес, контакти и веза са њима је прекидана, они су одлучени од Цркве, без обзира што су некада у њој били. Када је реч о вери и духовном стању уопште, у вери се или напредује, у вери се или остаје, или се у њој стагнира – назадује, а понекад од ње и отпада. Обавеза Цркве је да такво стање треба констатовати. Да ли ћемо то констатовање схватити као осуду, анатему, екскомуникацију (искључење) или некако другачије, споредно је питање. Напредовање у вери до савршенства светитеља, или отпадање од вере у безверје или пак у јерес, све је ствар људске слободе и избора, слободе коју чак и сам Бог поштује не приморавајући нас, ни на једно, ни на друго. Али, оно што слободно изаберемо за то ћемо дати одговор, који ће бити наш вечни избор и судбина.

На крају овог кратког и летимичног разматрања црквених спорова, посебно монофизитских, а који су везани за Пети васељенски сабор у Цариграду 553. године, потребно је укратко осврнути се, макар и делимично, и на сам сабор. Овде се васељенски сабор јавља као сам крај или финале спорова који интензивно заокупљају пажњу, не само цара, више од две десетине година. Сабор је одржан у царској палати у Цариграду, имао је свега осам саборских седница на којима је узело учешћа око 165 епископа, углавном са Истока. Присуство овако малог броја епископа са широких простора недавно обједињеног Римског царства ипак се објашњава извесним недоумицама многих који су управо везане за документ који слови у науци као *Три поглавља*. Да ли је овај документ као кључни највише форсирао сам цар, да ли су њиме, с друге стране, били потпуно задовољни православци а и сами монофизити, једно је од веома важних питања. Овде ћемо у прилогу малог одговора на ова средишња питања изнети неколико чињеница које саме за себе говоре много. На првом месту треба рећи да је у Цариграду више година, чак и у време одржавања Петог васељенског сабора боравио римски епископ, односно папа Вигилије, али није се појавио на сабору, иако је на њега позиван више пута и то путем, од цара и сабора специјално сланих делегација. Исто тако није спорно да је папа прихватио све саборске одлуке, то је учинио и цео Запад.

Нашу пажњу можда више привлачи понашање неких угледних епископа са подручја Илирика (шири простори Балканског полуострва). У науци је добро расветљено Јустинијаново старање да се изгради чврста црквена и духовна организација у Илирику који је већ од половине 6. века главна мета напада јужних Словена, Авара, Лангобарда и других варварских народа, Илирик који ће, упркос отпора и одбране, почетком 7. века подлећи нападима, посебно Словена и они ће трајно населити ове просторе. Образовање Архиепископије познате као Јустинијана Прима¹⁵ (Прва Јустинијана)

¹⁵ Из богате домаће литературе о Царичином граду, видети: В. Кондић – В. Поповић, *Царичин град, утврђено насеље у византијском Илирику*, Београд 1977. са старијом и новијом литературом.

која је обухватала централне делове Балкана, изграђивање утврђења у Илирику ради одбране, све је чињено на добробит Царства, али је после непуних 70 година црквена и административна државна организација потпуно разорена и уништена, више се и не помиње почетком 7. века.

У време трајања и одржавања Петог васељенског сабора у Цариграду 553. године помиње се неколико епископа из Илирика који су били у Цариграду, али нису узели учешћа у самом раду сабора.¹⁶ У Цариграду је био епископ из древне Хераклеје Пелагонијске по имену Венигнус. Он је замењивао солунског епископа Илију.¹⁷ Међу присутнима помиње се епископ из Стобија, Фока који је замењивао архиепископа из Јустинијане Приме, Венената.¹⁸ Даље се помиње из Наисуса (Ниш) епископ Пројектус, затим епископ Павле из Јустинијане Секунде,¹⁹ даље епископ Савинијан из Запаре у Македонији. Већина од њих није узела учешћа у раду сабора. Занимљиви су њихови изговори и објашњења зашто нису на сабору. Тако нишки епископ Пројектус изговорио се речима: „Пристајем уз архиепископа Венената и њему одговарам“, док је Павле из Јустинијане Секунде рекао: „Имам архиепископа и њему одговарам“.²⁰

Што се тиче епископа из Илирика и њиховог ангажовања на самом сабору у Цариграду може се укратко рећи да су они углавном подржавали званичну верску политику цара Јустинијана, да су били за *Три ѿо̀лавља*, а против монофизита и остатака Несторијеве јереси. Ово треба имати у виду ако се зна да у оштрим теолошким дискусијама које су вођене није било увек лако заузети чврст и одлучан став.

¹⁶ Детаљније, Р. Поповић, *Рано Хришћанство на Балкану пре досељења Словена*, Београд 1995, 220–230.

¹⁷ *Mansi IX*, 200; Р. Поповић, *Истио*, 229

¹⁸ *Mansi IX*, 191.

¹⁹ *Mansi IX*, 200.

²⁰ *Истио*.

Proto-Priest Radomir V. Popović

CHURCH-RELATED HISTORICAL CIRCUMSTANCES DURING THE REIGN OF
EMPEROR JUSTINIAN THE FIRST (527 – 565)
(On the occasion of the 1550th Anniversary
of the Fifth Ecumenical Council, 553 – 2003)

The significance and contribution of Emperor Justinian I to the theological discussions and disputes in the sixth century are analyzed in this paper. The Emperor personally wrote theological works and took active part as an Orthodox believer and theologian in sustaining the Orthodox religion in the spirit of the ecclesiastic tradition and creed of the church. Thus, there is no wonder that Emperor Justinian I was proclaimed the Saint and equal to Apostles by the Christian Church, as well as many times compared to the first Christian ruler of the Roman Empire, Constantine the Great.